Stručné navedení

k

HEDBÁVNICTVÍ.

Vydáno

ředitelstvem jednoty hedbávnické

na Moravě.

V Olomouci.
Tisk Františka Slavíka.
1864.

Stručné navedení

k

HEDBÁVNICTVÍ.

Vydáno

ředitelstvem jednoty hedbávnické

na Moravě.

V Olomouci 1864.

Tisk Františka Slavíka.

Důležitost hedbávnictví došla již všeobecného uznání, pročež ředitelstvo jednoty opomine, o užitku slov šířiti, jejž hedbávnictví jak jednotlivci, tak i veškerému obecenstvu poskytuje.

Kdo se hedbávnictvím obírati chce, musí se o to postarati, aby měl dosti morušového listí, poněvadž se hedbávníček (housenka čili bourec) jen tímto listím živí, a protož si musí v dostatečném počtu moruší vysázeti.

Hedbávnictví požaduje tedy dvojí:

a) morušnictví a b) chování hedbávníčků.

A) Morušnictví.

Moruší jest několik rodů a odrůd. K chovu hedbávníčků hodí se nejlépe

a) moruše bílá (morus alba),

b) „ cedronská (morus cedroni),

c) „ moretti (morus Moretti)

d) „ čínská (morus intermedia Japonica).

Kdo by si tyto druhy nemohl sám zaopatřiti, ať se obrátí na ředitelstvo v měsíci únoru a březnu každého roku, tak se mu k nim dopomůže.

V zahradě jednoty hedbávnické se všechny nadzmíněné rody a odrůdy moruše pěstují a každému jest volno, se tam na ně podívati. Také jest lze, morušové stromky za nejlevnější cenu tam odtud dostati.

Kdo si sám moruše sázeti chce, tomu poslouží následující navedení.

I. Setí semena.

1. Semeno miluje kyprou půdu, jež se na podzim dobře pohnojí mrvou smíšenou, ovčím hnojem, slepičím neb holubím trusem, popelem a j

V měsíci dubnu se může setí předsevzíti, což lépe jest než na podzim.

Má-li semeno dříve vzejíti, musí se 24 hodin v dešťové neb říčné vodě močiti; zaseje-li se ale suché, musí se pak záhonky častěji pokropiti.

K rychlému klíčení přispěje, pokryjí-li se záhonky poseté listím aneb lehkým hnojem.

2. Na záhoncích řádně upravených se může semeno buď od ruky jako obilí aneb do řádků zasíti, byvši dříve buďto s pískem aneb s popelem promícháno.

3. Aby hmyz rostlinkám neuškodil, může se záhonek popelem aneb krušnou solí posypati.

II. Jak se zachází s rostlinkami na semeništi.

Kdo by přesazování mladých rostlinek, při čemž se srdeční kořínky přiříznou, přednost nedal, ať je nechá na semeništi až do příštího jara; aby ale v tomto případě mrazem neutrpěly, musely by se na zimu listím neb hnojem ze slámy přikrýti.

III. První přesazování rostlinek.

Toto se děje dle počasí buďto v měsíci březnu aneb na začátku dubna.

Půda k tomu se musí již na zimu na 1½—2 stopy zrýhovati a pohnojiti.

Rostlinky se přesazují dle všeobecných pravidel štěpařských.

Samo sebou se rozumí, že se srdeční kořínky přiříznou, ant se tím kořání rozmnoží. Mrcásky se nesmí poraniti, nýbrž musí se opatrně rozložiti.

IV. Jak se zachází se stromečky v štěpnici.

Hned v štěpnici se musíme rozhodnouti, co ze stromečků vypěstovati hodláme, totiž: zdali

a) vysoké stromy,
b) zákrslíky,
c) keře aneb
d) rostliny na živý plot, nebot se v každém případě s nimi jinak zachází.

a) Vysoké stromy.

Nejkrásnější a nejsilnější stromky se zvolí na vysoké stromy.

Abychom pěkné vysoké stromy vypěstovali, odřízněme všecky větvičky a nechme kmen do výšky asi 6 stop růsti; nejhořejší 3 oka se nesmí porouchati. Z těchto v příštím roce vypučí 3 ratolesti. Tyto se v příštím jaře opět až na 2 oka přiříznou; tímto způsobem obdržíme 6 ratolestí. Ve čtvrtém roce se totéž činí, přiříznou se totiž ratolesti až na 2 oka, z nichž pak 12 ratolestí vypučí. V pátém roce dostaneme týmž způsobem 24 odrostů.

Přidaní obrazcové (1-9) toto vše znázorňují.

Takto obdržíme vysoké stromy s pěknou korunou, jež hojnost zdravého listí, tedy píce hedbávníčkům poskytují. Není ale dobře, aby se všechny listy s větviček odtrhaly, nýbrž radí se, aby se toliko protrhaly, aby tak asi polovice listů na stromě zůstalo. Jest pochopitelno, že by moruše, kdyžby se s ní každoročně všechno listí odtrhalo, v našem podnebí zakrněti a posléze i zahynouti musela.

V rozsáhlém hedbávnictví záleží na rozumném zacházení s moruší velmi mnoho, protož se zde ještě na to upozorňuje, že se vysoké stromy vždy z jara čistí a klestí a sice v květnu a v červnu.

b) Zákrslíky.

Morušové stromky, jež se na vysoké stromy dobře nehodí, pěstují se již v štěpnici co zákrsky. I zachází se s nimi tak jako s vysokými stromky, jen že jejich korunka se nížeji než u oných pěstuje. Zákrsky jsou hedbávnictví velmi užitečné, jelikož nám listy o 8 dní dříve ke krmení hedbávníčků dávají nežli stromy vysoké.

c) Keře.

Na keře se zvolí slabší a křivé 2-3leté semenáčky. V červnu, než dostanou druhou mízu, se jejich vršíčky zlomí, aby keřovitě rostly. Aby stromek řádně zkeřnatěl, zlomí se v příštím roce před druhou mízou zase u všech větviček špičky. Čtvrtého roku se již může listí z takových keřů co píce pro hedbávníčky užívati. Keřmi se posazují pustá místa, meze a j.

d) Morušový plot.

Kdo má příležitost, živý morušový plot založiti, ten ať toho neopomine.

Stojí-li někde živý plot z jiných keřových druhů, ať se odstraní a morušovými keři vynahradí. List s plotů takových není sice tak dobrý jako s vysokých moruší, může se ho ale předce s prospěchem co píce užívati. Morušový plot je laciný, pučí brzo, dává množství listí, jež, nemajíc mnoho šťávy, se obzvláště první čas ke krmení dobře hodí. Neměl by tedy u žádného pozemku morušový plot scházeti.

Na podzim se okolo pozemku, kde plot chceme míti, vyhází stoka na 2 stopy šířky a 2 stopy hloubky

a vyplní se dobrou zemí. Ostatně se s morušovými ploty tak zachází, jako s jinými živými ploty.

Konečně se připomíná, že se moruše rozmnožuje i také děláním odvodů neb matečníky a odnožemi, což vše se v zahradě jednoty hedbávnické s dobrým prospěchem provádí.

B) Hedbávnictví.

Předpokládajíce, že přírodopis o hedbávníčku vůbec znám je, zmíníme se toliko o nejdůležitějších podmínkách hedbávnictví.

a) Kdo hedbávnictví provozovati chceš, postarej se o dobrá nepokažená vajíčka, neboť se

b) jenom s takových pěkné housenice vylíhnou. Dobré vajíčko má popelavou, více světlou barvu. Rozmáčkneme-li je na nehtu, má prasknouti a lepkavou šťávu ze sebe vypustiti. Vajíčka žlutá, jež na vodě plovou, nehodí se na plemeno. Na lot jich jde asi 18—20.000.

Dále je zapotřebí se starati o hojnost zdravé píce a čistou, suchou a teplou místnost.

I. Kdy se hedbávnictvím započíti může.

Jakmile se morušeň zelenati začíná, můžeme nechat vajíčka vylíhnouti. Dle pravidla má hedbávníček s listím morušovým růsti. Na první pokus v hedbávnictví dejme $\frac{1}{4}$, nejvýš $\frac{1}{2}$ lotu vajíček k vylíhnutí; až když se nějaké zkušenosti nabylo, může se s jedním až dvěma loty započíti. Kdo má na lot vajíček dosti píce (asi 10 centů listí), ten může skoro dva loty vajíček k vylíhnutí vyložiti; pak ale dle pravidla buďtež všechny pozdě vylíhnuté a slabé, jakož i u svlékání opozdilé housenky, jež se beztoho nezapředou, vyhozeny,

aby se jimi zdraví bourci nenakazili. Totoť jest obzvláště u velkém chovu zapotřebí, abychom měli housenky stejného stáří pohromadě.

Vajíčka k líhnutí určená se vysypou na arch papíru po krajích ohnutého a dají se na místo, kam slunce přímo nesvítí a kde je asi 15—18° R. tepla. Dle toho, byly-li vajíčka na více méně studeném místě uschovány, líhnou se z nich housenky za 3 až 10 dní; čím více se čas líhnutí blíží, tím bělejší barvu vajíčka dostávají.

II. Jak se s vylíhnutými housenkami nakládá.

Housenky, jež se první den vylíhnou a jichž jen málo bývá, se zahodí, anť se s později vylíhnutými nemohou v jedno smísiti, jmenovitě u velkém chovu; je samy o sobě krmiti, by nestálo za to. Na housenky druhý a třetí den vylíhnuté se položí mladé listy morušové, a jakmile housenice na listy přelezly, kladou se na krabičky z papíru a přikryjí zase čerstvým mladým listím a to sice po 5 dní, až se bourci ponejprv svlékají. Mnozí hedbávníci sřežou listy na drobno; není to ale radno.

Velmi mnoho na tom záleží, aby housenky stejného stáří vždy na jedné krabičce byly; protož si první den vylíhnuté znamenejme takto: I_1 (ráno), I_2 (v poledne), I_3, (odpoledne); druhý den vylíhnuté zase: II_1, II_2, II_3, atd. atd.

Jakmile listy svadnou neb částečně ztráveny jsou, dají se zase čerstvé.

Mimo to musí o čistotu, teplo a čistý vzduch postaráno býti; protož se musí svadlé listí a trus odstraňovati. To se děje nejlépe, přikryjeme-li housenky dírkovaným papírem neb rámcem, na němž řidký flor natáhnut je, a dáme-li naň listy. Housenky dírkami

proleznuvší se i s papírem aneb rámcem na lísky neb na jinak připravené lože přenesou a tak se čistění prvějších loží usnadní. Které housenky nepřejdou, ty se dřevkem na čerstvý (ne ale zaprášený neb mokrý) list přenesou.

Po čtvrtém dnu přestanou bourci žráti, a to jest znamení, že začnou housenky spáti, t. j. se svlékati. Teplota byvší dříve asi 16—18⁰ R. musí se asi na 20⁰ zvýšiti. Spánek trvá 24—36 hodin, a housenky, majíce hlavičky vzhůru, nežerou a nesmí také škádleny býti. Které housenky se u svlékání velmi opozdí, ty se raději co churavé zahodí; jen se musí pozor dáti, aby se sebou také zdraví bourci nevyhodili. Na druhování (sortirování) vůbec záleží velmi mnoho, aby totiž housenice dle stejného stáří na lískách odděleny byly, ant se pak všechny jednoho oddělení zároveň zapřádají.

III. Druhé, třetí a čtvrté stáří.

Po prvním svléknutí-se nastoupí housenky druhé stáří, a lísky neb krabičky se musí zase jako na začátku čísly znamenati. I mohou se bourci třeba z rozličných oddělení na tutéž lísku přenesti, přestáli-li zároveň svléknutí (spánek), neb po tomto jsou jako znovu vylíhnuti.

Také se musí k tomu přihlížeti, aby hustě neleželi.

Druhé stáří trvá 4 dní; pak drží hlavičky zase vzhůru, t. j. začnou spáti (svlékati se). Po druhém svléknutí-se počne třetí stáří. Čím starší housenky, tím více žerou a rostou, a tím více prostoru a čerstvého vzduchu se jim musí zaopatřiti. Pátý den třetího stáří žerou méně, chystajíce se zase k spánku. Šestý den drží zase hlavičky vzhůru, t. j. ony spějí a mezi tím se svlékají.

*

Po třetím spánku nastoupí housenice čtvrté, 6-7 dní trvající stáří.

Před a mezi spánkem musí se teplota vždy asi o dva stupně zvýšiti, tak aby asi 20° obnášela.

Čtvrté a poslední svlékání-se je pro housenky nejtěžší a nejnebezpečnější, jelikož se kůže z celého těla od hlavy až k nohoum svléká.

I majíť při tom mimo teplo i čerstvého vzduchu, ale bez průvanu zapotřebí. Asi za 30—36 hodin jsou housenky s svléknutím-se hotovy.

IV. Páté (poslední) stáří.

Po čtvrtém spánku nastoupí housenice 5. (poslední) stáří, trvajíc 9—12 dní až k zapředení.

Tento čas jest nejvíce píce zapotřebí, i mohou se jim i celé letorosty moruše předkládati. Teplota v té době má býti 16—18 stupňů. Housenice v tomto stáří, největší délky (asi 3″) dosáhnouce, vydávají největší výpar a nejvíce trusu, a protož musí o časté čistění jak lísek tak vzduchu postaráno býti.

V. Zapřádání housenic.

Byly-li housenky v každém ohledu dobře ošetřovány, tak se počnou asi za 30 dní zapřádati. Housenice k zapředení již dospělá přestane žráti, je nepokojná, leze s pozdviženou hlavou sem a tam, hledajíc pohodlného místa na zapředení; tělo jí měkne, břicho její je průhledné a z huby jí visí hedbávné vlákno.

Tu musí o pohodlné místo k zapředení postaráno býti, sice by housenice hedbáví zavlékla a pak se buď bez zámotku aneb v neúplném zápředku zakuklila. K zapředení jsou rozličné úpravy, jež se zapřádárny zovou. K tomu účelu se vezme proutí morušové aneb břízové bez listí a přidělá se na lísku; i také řepková

sláma k tomu dobře poslouží. U jednoty hedbávnické lze na rozličné k tomuto účelu sloužící nářadí nahlédnouti.

VI. Sklízení zámotků.

U zapřádání nesmí housenice býti vytrhovány; lísky musí na pevné podstavce ležeti, aby se všelikému otřásání vyhnulo. Asi 8. den po zapředení mohou se zámotky (kokony) sbírati, při čemž se druhují, t. j. dle velikosti a i také dle barvy stejné k stejným kladou, a boura (čmýří) do níž je zámotek obalen, se opatrně sejme.

VII. Usmrcování pup v zámotcích.

Na plemeno vyberou se vždy nejpěknější (nejtužší a největší) zámotky, a v ostatních se musí pupy usmrtiti. Za tou příčinou se dají kokony do pytlů (třeba papírových) a položí se do teplé trouby aneb pekárny, ale ne do tuze horké, aby se nespálily. Asi za 2 hodiny jsou pupy usmrceny. Abychom se přesvědčili, zdali pupa mrtva je, rozřízneme zámotek a píchněme do ní horkou jehlou; nehne-li se, je to znamení, že je mrtvá.

Zámotky se také parou dusí. K tomu cíli se dají na žíněné síto a drží se nad parou, jež z vody vařící se v kotli vystupuje. Aby pára neodcházela, rozprostře se na síto čisté plátno neb plachta. Za půl hodiny se pupa zadusí. Zámotky se musí potom dobře usušiti, aby neztuchly. Prvnímu způsobu usmrcování se dává přednost, jelikož prý druhým způsobem hedbáví na své kráse tratí.

Kdyby se pupy dobře neusmrtily, tak by vylezli, a zámotek by se pak k svinutí nehodil.

VIII. Jak se s kokony dále zachází.

Zámotky, v nichž pupy usmrceny jsou, se přichystají buďto na prodej aneb ku svinutí. Na plemeno určené zámotky se dají na papír a uschovají se na místě prostřední teploty.

Asi za 12—15 dní po zapředení počnou motýlové ze zápředku vylézati. Jen pěkní, úplně vyvinutí motýlové se k pojímání připustí a k tomu cíli na krabičky z papíru položí.

Za 6—8 hodin je pojímání skončeno; pak se sameček od samičky opatrně odtrhne.

Druhý den na to snese samička asi 300-500 vajíček. Vajíčka zúrodněná mění barvu, až konečně dostanou šedivou; žlutá aneb začervenalá vajíčka se nehodí k vylíhnutí. Papír, na němž vajíčka lpí, se svine, zaobalí se ještě do jiného papíru a dá se do plechové pyksly neb do jiné nádoby a uschová se na suchém studeném místě (ve sklepě, v komoře) až do jara, t. j. až se k vylíhnutí vyloží.

Na lot vajíček se vezme asi 100 velkých a kulatých (samičích) a též tolik menších zašpičatěných (samčích) zámotků.

Samec je menší než samice, on třepotá křídelkama, a samička obyčejně tiše sedí.

Motýl lítati nemůže, také nic nežere a po skončeném páření a snešení vajíček pojde. Pošlé mohou se dáti slepicím, které je rády žerou.

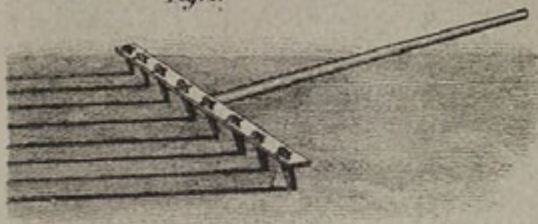

Fig. 1.

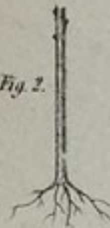

Fig. 2.

Fig. 3.

Fig. 4.

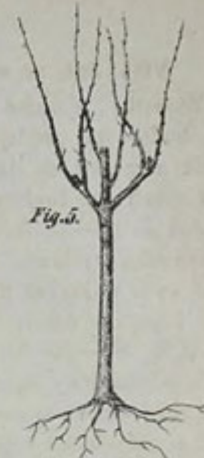

Fig. 5.

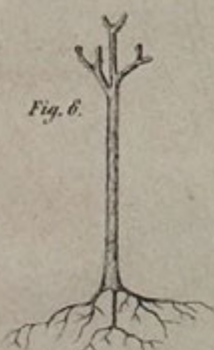

Fig. 6.

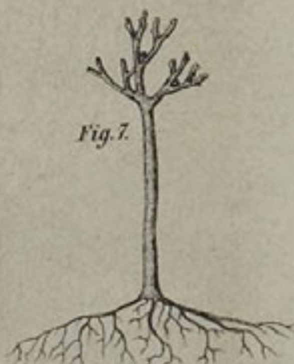

Fig. 7.

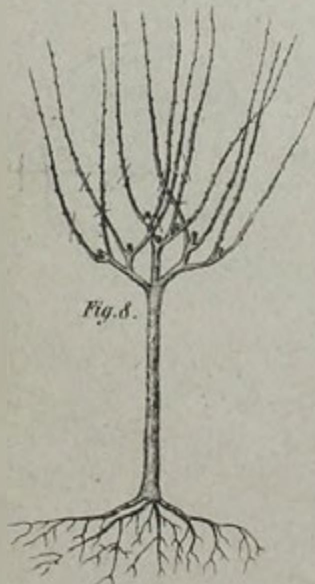

Fig. 8.

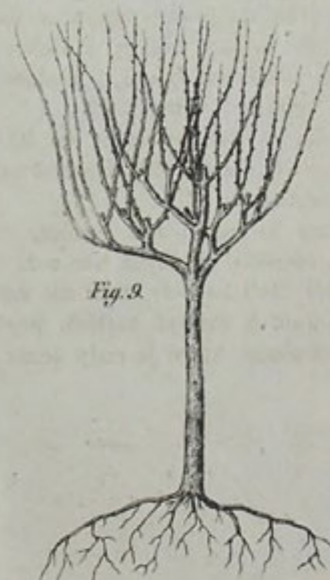

Fig. 9.